

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова Приймальної комісії,
Ректор ДВНЗ «Університет
банківської справи»

А.Я. Кузнєцова

11 березня 2020 року

ПРОГРАМА
вступного випробування
для здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 051 «Економіка»
(освітньо-професійна програма
«Управління персоналом і економіка праці»)
на основі здобутого освітнього ступеня бакалавра,
освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста або магістра
(денна форма навчання)

Київ 2020

Укладачі:

Семів Л.К., д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Возна Л.Б. к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Калинець К.С., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Рак Н.Є., к.е.н., доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Рецензент:

Шульц С.Л., д.е.н., проф., завідувач відділу ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

Розглянуто та погоджено на засіданні кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» 27 лютого 2020 року (протокол № 07)

Розглянуто та затверджено на засіданні Приймальної комісії ДВНЗ «Університет банківської справи» 11 березня 2020 року (протокол № 04)

ВСТУП

Програма вступного випробування для здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 051 «Економіка» (освітньо-професійна програма «Управління персоналом і економіка праці») побудована на основі Програми для вищих навчальних закладів з дисциплін «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Ринок праці», «Мотивація персоналу», «Аудит персоналу», «Управління персоналом», затверджених ДВНЗ «Університет банківської справи».

Метою програми є виявлення рівня засвоєних знань та вмінь, визначених галузевими стандартами вищої освіти для фахівців освітнього ступеня бакалавра.

Програма охоплює теоретичні і прикладні питання, що в рамках освітньо-професійної програми підготовки бакалавра визначають наявність у випускника здібностей виконувати функції, визначені освітньо-кваліфікаційною характеристикою бакалавра.

Програма вступного випробування для здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 051 «Економіка» (освітньо-професійна програма «Управління персоналом і економіка праці») охоплює питання з таких нормативних фахових дисциплін:

1. Економіка праці та соціально-трудова відносини
2. Ринок праці
3. Мотивація персоналу
4. Аудит персоналу
5. Управління персоналом

СТРУКТУРА ОЦІНКИ І ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ВСТУПНИКІВ

1. Тестові завдання з фаху для абітурієнтів, які вступають до ДВНЗ «Університет банківської справи» для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 051 «Економіка», включають тести з таких нормативних фахових дисциплін: економіка праці та соціально-трудові відносини; ринок праці; мотивація персоналу; аудит персоналу; управління персоналом і оцінюються за 200 бальною шкалою.

2. Фаховий тест за зазначеними дисциплінами складається з п'яти груп тестів, на кожен фахову дисципліну 10 (десять) тестів, всього 50 (п'ятдесят) тестів.

3. Перевірка знань за кожною нормативною фаховою дисципліною здійснюється на основі відповідей на 10 (десять) питань. Кожне питання передбачає 4 (чотири) варіанти відповідей і вибору одного правильного варіанту з них.

4. Одна правильна відповідь кожного з 50 (п'ятдесяти) тестів оцінюється в 4 (чотири) бали, неправильна - відповідно 0 (нуль) балів. Таким чином, за фаховою дисципліною «Економіка праці та соціально-трудові відносини» студент може набрати максимальну кількість 40 балів; за фаховою дисципліною «Ринок праці» - 40 балів; за фаховою дисципліною «Мотивація персоналу» - 40 балів; за фаховою дисципліною «Аудит персоналу» - 40 балів; за фаховою дисципліною «Управління персоналом» - 40 балів. Максимальна кількість набраних балів складає 200 балів. Мінімальна кількість балів, що дає право вважати випробування успішним, повинна становити не менше 104.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

**тестових завдань на вступних випробуваннях
за спеціальністю 051 «Економіка»**

(спеціалізація «Управління персоналом і економіка праці»)

Вид завдання (дисципліна)	Кількість питань	Кількість балів за одну правильну відповідь	Загальна сума балів	Тривалість (хв.)
Економіка праці та соціально-трудові відносини	10	4	40	12
Ринок праці	10	4	40	12
Мотивація персоналу	10	4	40	12
Аудит персоналу	10	4	40	12
Управління персоналом	10	4	40	12
Всього	50		200	60

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

Праця як об'єкт вивчення дисципліни. Формування і розвиток предмета дисципліни "Економіка праці і соціально-трудова відносини". Завдання, які вирішує дисципліна. Місце і значення дисципліни для фундаментальної підготовки бакалаврів. Науково-методологічні засади дисципліни.

Взаємозв'язки з іншими дисциплінами та науками: економічними, правовими, соціологічними, філософськими, математичними, управлінськими та психологічними. Проблеми розвитку праці в трансформаційному періоді економіки України.

Література: 1,2,3,4,5.

Тема 2. Населення, трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

Населення як демоекономічна категорія. Відтворення населення і його характеристики (показники). Трудові ресурси як соціально-економічна і статистична категорія. Структура людських ресурсів. Економічно активне і економічно неактивне населення.

Демографічна криза в Україні та світі. Трудовий потенціал: сутність, показники, структура. Формування і розвиток трудового потенціалу. Взаємозв'язок показників, що характеризують населення, людські ресурси, трудовий потенціал. Фактори впливу на розвиток трудового потенціалу.

Людський капітал як соціально-економічна категорія. Розвиток і використання людського капіталу. Структурні елементи людського капіталу. Інвестиції в людський капітал.

Концепція людського розвитку: історія та новітні підходи. Індекс людського розвитку: методологія визначення, призначення, сфера використання. Людський розвиток в Україні

Література: 1,4,5,6,7,14.

Тема 3. Праця як сфера життєдіяльності та провідний чинник

Сутність категорії "праця" та її характеристики. Роль праці у розвитку людини і суспільства. Інтелектуалізація праці – визначальна ознака постіндустріального розвитку. Зміст і характер праці. Види праці та їх характеристики.

Еволюція праці як чинника виробництва. Праця і науково-технічний прогрес. Гуманізація праці. Управління суспільною працею.

Література: 1,2,4,7.

Тема 4. Соціально-трудова відносини як система

Еволюція поняття і сучасне розуміння сутності соціально-трудова відносин. Місце соціально-трудова відносин у системі відносин ринкової економіки.

Поняття системи в економіці та в соціально-трудова сфері. Сторони, суб'єкти і органи соціально-трудова відносин: загальна характеристика, рівні

соціально-трудових відносин. Характеристики предмета соціально-трудових відносин. Принципи функціонування системи соціально-трудових відносин.

Характеристика методів регулювання соціально-трудових відносин за умов централізованої планової та ринкової економіки. Чинники еволюції відносин у соціально-трудої сфері. Моделі соціально-трудових відносин у світовій практиці.

Критерії оцінювання рівня розвитку соціально-трудових відносин. Якість трудового життя як узагальнена оцінка відносин у сфері праці. Формування і регулювання соціально-трудових відносин в умовах ринкової та інноваційної економіки.

Література: 1,3,5,7,8.

Тема 5. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти

Взаємодія і співробітництво сторін, суб'єктів і органів, що представляють інтереси держави, роботодавців і найманих працівників як основа механізму функціонування системи соціально-трудових відносин.

Держава (органи законодавчої і виконавчої влади) як суб'єкт соціально-трудових відносин. Основні функції та роль держави у становленні досконалих соціально-трудових відносин.

Зарубіжний досвід участі держави в регулюванні соціально-трудових відносин, оцінювання доцільності й необхідності його використання в Україні.

Роботодавці та об'єднання роботодавців, їх завдання, функції та роль у становленні й регулюванні соціально-трудових відносин. Специфіка соціального діалогу між роботодавцями і найманими працівниками в умовах перехідної економіки. Нормативно-правова база діяльності роботодавців та їхніх об'єднань.

Наймані працівники в системі соціально-трудових відносин. Особлива роль найманих працівників як сторони і суб'єкта соціально-трудових відносин. Представницькі органи найманих працівників. Міжнародний профспілковий рух і його еволюція. Профспілки України: від історичного минулого до сучасної доби. Сучасний стан профспілкового руху в Україні. Наймані працівники та професійні спілки як суб'єкти соціально-трудових відносин в практиці країн з розвинутою ринковою економікою.

Література: 1,2,3,5,7,8.

Тема 6. Соціальне партнерство

Сутність соціального партнерства та його роль у функціонуванні ринкової економіки. Форми соціального партнерства. Нормативно-правова база соціального партнерства в Україні. Соціальне партнерство в організації.

Оцінка стану соціального партнерства в Україні та напрями його розвитку.

Зарубіжний досвід соціального партнерства, сучасні його тенденції розвитку.

Література: 1,3,6,7,8, 9, 11.

Тема 7. Ринок праці та його регулювання

Ринок праці: сутність, зміст і структура. Механізм функціонування ринку

праці. Сегментація ринку праці. Гнучкість ринку праці. Національні ринки праці: співвідношення внутрішнього і зовнішнього. Попит і пропозиція на ринку праці. Безробіття.

Ринок праці як підсистема ринкової економіки. Взаємозв'язок ринку праці з ринком освітніх послуг. Регулювання ринку праці. Інфраструктура ринку праці. Державна служба зайнятості, її роль у регулюванні ринку праці. Пасивна і активна політика на ринку праці. Інструменти державного регулювання ринку праці.

Молодь як джерело трудового потенціалу суспільства та важливий сегмент ринку праці. Національні та регіональні тенденції розвитку молодіжного сегменту ринку праці. Зарубіжний досвід регулювання молодіжного ринку праці.

Література: 1,6,7,9,12,13,14,15, 16.

Тема 8. Соціально-трудова відносина зайнятості

Зайнятість як соціально-економічна категорія і передумова формування соціально-трудова відносин. Види і форми зайнятості. Державна політика зайнятості. Глобалізація економіки та її вплив на зайнятість. Сучасні тенденції у сфері зайнятості. Безробіття: сутність, типи, соціально-економічні наслідки.

Індивідуальний трудовий договір як форма регулювання відносин зайнятості. Колективний договір і його роль у регулюванні соціально-трудова відносин зайнятості. Державні гарантії в сфері зайнятості. Політика зайнятості на внутрішніх ринках праці.

Генеральні, галузеві і регіональні угоди, їх значення в забезпеченні ефективної зайнятості. Модель соціальної політики в Україні. Проблеми фінансування соціальної сфери. Соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні.

Сучасні тенденції розвитку ринку праці та зайнятості. Дистанційна зайнятість. Нетипові моделі робочого часу. Зарубіжний досвід регулювання відносин за нестандартних форм зайнятості

Література: 1,3,6,7,9,12,13,15, 16.

Тема 9. Планування праці

Планування праці, його роль в управлінні людськими ресурсами. Трудові показники, їх взаємозв'язок і вплив на ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Види планів з праці. Планування праці на макро- і мезорівнях. Показники праці як складова бізнес-плану. Методи планування трудових показників на рівні підприємства. Розробка планів з продуктивності праці, чисельності персоналу, фонду заробітної плати. Планування соціального розвитку трудових колективів.

Література: 1,6,7.

Тема 10. Організація праці

Сутність, зміст і значення організації праці. Принципи організації праці. Організація праці на макро- і мезорівнях.

Характеристика складових організації праці на рівні підприємства.

Організація праці на робочому місці. Умови праці: сутність і значення. Взаємозв'язок організації праці з організацією виробництва.

Управлінська праця як складова управління людськими ресурсами. Роль та значення планування особистої роботи менеджера. Організація робочого місця менеджера. Діловий етикет та міжособистісні контакти в діяльності менеджера.

Роль інформації та знань у зміні характеру трудової діяльності. Віртуальна природа господарської діяльності. Мережева організації праці та господарської діяльності. Зміна життєвих цінностей людини Сутність і зміст раціоналізації трудових процесів. Аналіз трудових процесів. Нормування праці як основа раціоналізації трудових процесів.

Нормування праці як провідна складова її організації. Функції нормування праці. Нормування як засіб регламентування трудової діяльності. Класифікація витрат робочого часу. Методи нормування праці. Критерії і показники ефективності організації праці.

Література: 1,6,7,8,9.

Тема 11. Продуктивність і ефективність праці

Сутність продуктивності праці та її значення для соціально-економічного розвитку суспільства. Показники і методи виміру продуктивності праці. Умови, чинники і резерви зростання продуктивності праці. Теоретико-методологічні аспекти ефективності праці. Програмно-цільові методи підвищення продуктивності праці.

Література: 1,2,3,6,7,14.

Тема 12. Політика доходів і оплата праці

Економічні закони, що регулюють розподільчі відносини в ринковій економіці. Структура доходів населення. Номінальні і реальні доходи. Рівень життя: поняття і чинники, що його визначають.

Заробітна плата як соціально-економічна категорія ринкової економіки і основна форма доходів найманих працівників. Сутність і діалектика взаємозв'язку категорій "вартість робочої сили", "ціна робочої сили", "витрати роботодавця на робочу силу", "необхідний продукт", "заробітна плата", функції заробітної плати. Чинники, що впливають на рівень і динаміку заробітної плати. Організація заробітної плати, її елементи і принципи. Характеристика елементів організації заробітної плати на підприємстві.

Література: 1,6,7,12,13,14.

Тема 13. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці

Економічний аналіз в соціально-трудої сфері. Значення економічного аналізу в сфері праці. Планування та аналіз продуктивності праці. Планування та аналіз трудомісткості виробничої програми. Планування та аналіз використання робочого часу. Планування та аналіз заробітної плати

Сутність і значення аудиту в сфері праці. Напрями, етапи і методи проведення аудиту в сфері праці. Ефективність аудиту в сфері праці.

Звітність показників з праці і статистична, оперативна. Періодичність і напрями використання звітності. Зміст і завдання планування й аналізу в

соціально-трудою сфері. Консалтинг у сфері праці. Аудит і контролінг як інструменти вдосконалення соціально-трудою відносин і підвищення ефективності праці

Література: 1,6,7,15, 16.

Тема 14. Моніторинг соціально-трудою сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудою відносин

Сутність моніторингу соціально-трудою сфери і його концептуальні положення. Завдання моніторингу соціально-трудою сфери і його напрями. Соціально-демографічні та міграційні процеси, зайнятість, ринок праці, безробіття; соціально-трудою процеси на підприємствах (організаціях); умови й охорона праці; доходи та рівень життя населення, професійно-кваліфікаційний рівень та конкурентоспроможність робочою сили; соціально-психологічний клімат в трудою колективах; задоволеність соціально-трудою відносинами.

Органи та об'єкти моніторингу соціально-трудою сфери, інформаційна база. Методика вибірки об'єктів дослідження і системи показників моніторингу соціально-трудою сфери. Реєстрові системи як складова соціально-економічного моніторингу. Зарубіжний досвід проведення моніторингу соціально-трудою сфери.

Література: 1,6,7,10,14,15, 16.

Тема 15. Міжнародна організація праці та її вплив на соціально-трудою відносини

Міжнародні акти про економічні, соціальні й культурні права людини. Міжнародна організація праці (МОП) у сучасному світі: цілі, завдання, структура. Філадельфійська декларація про діяльність МОП. Пріоритетні напрями діяльності МОП на сучасному етапі.

Тристороннє представництво в структурі органів МОП. Організація діяльності МОП. Механізм нормотворчою діяльності МОП. Міжнародний кодекс праці. Характеристика Конвенцій і Рекомендацій МОП. Зміст основних Конвенцій МОП у галузі соціально-трудою відносин (№87, №95, №98, №100, №111, №122, №131, №135).

Застосування Конвенцій МОП країнами-членами Міжнародною організацією праці. Основні напрями вдосконалення нормотворчою діяльності МОП на сучасному етапі. Застосування міжнародних трудою норм в Україні. Проблеми розвитку національного трудою законодавства та інтеграції соціально-трудою відносин у систему відносин, визнану світовим співтовариством.

Засади гідною праці – основа співробітництва МОП з Україною. Концепція гідною праці, її елементи. Реалізація проектів МОП в Україні у сфері соціально-трудою відносин. Корпоративна культура і корпоративна соціальна відповідальність в системі соціально-трудою відносин. Формування корпоративною культури, її структура. Зовнішні прояви корпоративною культури та організаційна культурна установи. Корпоративна соціальна відповідальність як складник сучасною місії бізнесу.

Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкого розвитку

соціально-трудової сфери. Довіра та соціальний капітал в системі чинників формування соціальної згуртованості. Прикладні аспекти розвитку та реалізації доктрини соціальної згуртованості.

Література: 1,6,7,10,13.

Тема 16. Міжнародний досвід регулюванню соціально-трудоких відносин

Глобалізація світової економіки та її вплив на соціально-трудоу сферу. Сучасні світові тенденції розвитку соціально-трудоких відносин.

Зарубіжний досвід регулювання відносин у сфері зайнятості. Лісабонська стратегія зайнятості. Еволюція політики доходів і досвід їх регулювання в зарубіжних країнах. Зарубіжний досвід розвитку виробничої демократії, її форми в зарубіжних країнах.

Соціальне планування на зарубіжних підприємствах. Глобалізація національних економік та уніфікація трудових норм. Актуальні проблеми розвитку соціально-трудоких відносин в Україні у контексті світового досвіду.

Література: 1,6,7,11,14, 16.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка праці та соціально-трудокі відносини [Текст] : навч. посіб. / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко, О. Г. Головка. – Львів : Новий Світ-2000, 2011. – 344 с.

2. Калина А. В. Економіка праці та соціально-трудокі відносини : навч. посібник / А. В. Калина ; Міжрегіон. акад. управ. персоналом. – К. : Персонал, 2014. – 497 с.

3. Економіка праці і соціально-трудокі відносини : навч. посібник / [М. Г. Акулов та ін.]. – К. : Центр учбової л-ри, 2012. – 327 с.

4. Сумцов В.Г. Економіка праці і соціально-трудокі відносини : [навч. посібник с грифом МОН, 3-е видання, перероблене і доповнене] / В.Г. Сумцов, І.Г. Филиппова, Г.С. Балахнін. — Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. — 512 с.

5. Економіка праці та соціально-трудокі відносини: Навчальний посібник / В.М. Лукашевич, 2-ге видання, перероб. та доповн.: рис, . табл.; тестові завдання з дисципліни: та електр. диск CD-R80. – Львів : «Новий Світ-2000» , 2010. – 424 с .

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Іляш О.І., Гринкевич С.С. Економіка праці та соціально-трудокі відносини : навч. посіб. / О.І.Іляш, С.С.Гринкевич. – К.: Знання, 2010. – 476 с.

8. Колот А.М. Соціально-трудоу сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А.М.Колот. – К.: КНЕУ, 2010. – 251 с.

9. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/index>

10. Профіль гідної праці в Україні. Під редакцією Іванкевича В.В. – генерального директора Інституту розвитку соціального страхування та кредитування. Міжнародна організація праці, 2011. - <http://www.ilo.org>.

11. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах

глобалізації викликів – К.: Парламентське вид-во, 2009р. – 632 с.

12. Закон України “Про оплату праці” // № 108/95 – ВР від 24.03.1995 р. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.

13. Закон України “Про зайнятість населення” № 5067-VI від 5 липня 2012 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803-12>.

14. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / НАН України, Інститут регіональних досліджень; Наук. ред. У.Я.Садова. – Львів, 2011. – 460 с.

15. Ринок праці: навчальний посібник /Л.К. Семів, А.Я. Кузнецова, Н.Є. Рак, І.М. Вознюк-Богів (гриф МОН) – К.:УБС НБУ, 2013. – 231 с.

16. Official website Eurostat: Yourkey to European statistics. – Режим доступу:<http://ec.europa.eu/eurostat>.

17. Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект / редкол. ; за наук. ред. А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів, З. Е. Скринник. — Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. — 287 с.

РИНОК ПРАЦІ

Тема 1. Ринок праці в економічній системі, його суть і функції

Мета, об’єкт, предмет і завдання дисципліни «Ринок праці». Структура навчальної дисципліни “Ринок праці”. Внесок учених України в дослідження національного ринку праці. Зв’язок з іншими дисциплінами.

Поняття «ринок праці», «ринок робочої сили» та «ринок робочих місць». Умови виникнення та ефективного функціонування сучасного РП. Елементи та види кон’юнктури РП. Місце ринку праці в економічній системі.

Механізм саморегулювання РП. Регульовальна роль попиту та пропозиції на РП. Ціна товару «робоча сила». Класичний аналіз РП. Проста модель попиту на робочу силу. Монополія на ринку продукту. Монопсонія на РП. Пряма еластичність попиту на робочу силу. Перехресна еластичність попиту. Еластичність попиту на працю і капітал.

Механізм функціонування сучасного РП: суб’єкти, об’єкти, цілі, інструментарій та засоби впливу. Носії, виразники та виконавці господарсько-трудових інтересів. Об’єкти державного регулювання на РП. Основні орієнтири сучасного РП. Види державного регулювання РП. Позитивні та негативні наслідки функціонування РП. Функції РП.

Література: 1,2,6, 16, 17, 18.

Тема 2. Теоретичні основи аналізу ринку праці

Макроекономічні підходи до вивчення ринку праці. Ринок праці та його економічні важелі. Класичний, неокласичний, кейнсіанський, монетаристський, інституціоналістський підходи до аналізу РП, контрактна теорія зайнятості, концепція гнучкого РП.

Маркетинговий підхід до вивчення кон’юнктури РП. Моделі ринку праці в Україні

Інституційний підхід. Поняття інституту. «Інституційний простір» ринку

праці. Формальні та неформальні інститути регулювання ринку праці. Основні вади та пастки на шляху інституалізації ринку праці в Україні

Системний підхід до трактування ринку праці. Основні елементи (підсистеми) ринку праці. Синергетичні засади функціонування та розвитку ринку праці. Системоутворювальні фактори функціонування ринку праці. Інноваційна модель ринку праці.

Сегментаційний підхід до вивчення ринку праці. Сегментація РП за різними ознаками: територіальний та професійний підхід; кількісне співвідношення покупців та продавців товару «робоча сила»; умови конкуренції тощо.

Література: 1,2,6,16, 17, 18.

Тема 3. Індивідуальна та сукупна пропозиція на ринку праці

Складові індивідуальної пропозиції на ринку праці. Концепція корисності товарів та благ. Функція корисності. Гранична норма заміни доходу на відпочинок. Криві байдужості та бюджетна лінія. Гранична норма ринкової заміни. Поняття нетрудового доходу та його вплив на положення бюджетної лінії. Карта байдужості. Класична теорія пропозиції робочого часу. Ефект доходу та ефект заміни. Деякі практичні висновки відносно класичної теорії пропозиції робочого часу. Статистичні дані про скорочення робочого періоду. Законодавче регулювання робочого часу в Україні та в інших країнах. Чинники, що впливають на індивідуальне рішення про пропозицію робочого часу.

Пропозиція інтенсивності праці та якості робочої сили. Поняття «робоча сила» і «людський капітал». Чинники, що характеризують якість робочої сили. Особливості товару «робоча сила» на ринку праці. Залежність рівня заробітної плати від рівня освіти. Теорія людського капіталу. Складові рішення про інвестиції в людський капітал. Визначення сучасної вартості майбутніх платежів. Визначення привабливості капіталовкладень в освіту.

Сегментація робочої сили за різними ознаками. Конкурентоспроможність робочої сили. Заходи держави до підвищення конкурентоспроможності робочої сили. Вузкий та широкий підходи до визначення попиту та пропозиції на РП. Поняття сукупної пропозиції робочої сили. Схема зайнятості робочої сили. Джерела сукупної пропозиції робочої сили. Потоки пропозиції робочої сили. Фактори та напрями впливу на обсяги сукупної пропозиції робочої сили. Структурно-функціональний аналіз пропозиції робочої сили.

Якісний склад пропозиції робочої сили: за категоріями населення, віком, статтю, професією, кваліфікацією. Регіональний аспект пропозиції робочої сили в Україні. Обсяги пропозиції, структура, особливості формування і завдання з регулювання відповідно до попиту на робочу силу в умовах ринкової трансформації економіки України.

Література: 1,2,3,6,16, 17, 18.

Тема 4. Індивідуальний та сукупний попит на робочу силу

Поняття індивідуального попиту на робочу силу. Фактори, що впливають на обсяги індивідуального попиту на робочу силу. Ринок робочих місць. Вимоги робочих місць до якості робочої сили. Циклічний характер попиту на робочу силу у зв'язку з циклічністю економічного і технічного розвитку.

Дисбаланс на внутрішньofірмовому РП. Дефіцит та надлишок робочої сили на внутрішньofірмовому РП. Маркетинг внутрішньofірмового РП. Методи пристосування внутрішньofірмової пропозиції робочої сили до економічних змін. Державні заходи до пом'якшення негативних наслідків вивільнення працівників.

Короткостроковий та довгостроковий попит на робочу силу. Свобода підприємництва, економічні інтереси та конкуренція роботодавців за робочу силу як умова функціонування РП. Стан роздержавлення та приватизації економіки України, конверсії оборонних галузей, розвитку інвестиційної діяльності, розвитку малого бізнесу і його вплив на обсяги сукупної пропозиції на ринку праці України. Регіонально-галузевий аналіз попиту на робочу силу.

Література: 1,2,3,6,16, 17, 18.

Тема 5. Зайнятість населення

Поняття, види та форми зайнятості робочої сили на ринку праці. Концепція повної та глобальної, примусової та добровільної зайнятості.

Закон України «Про зайнятість населення», його зміст, структура і основні розділи. Нормативні положення, які забезпечують гарантії зайнятості (про державну службу зайнятості, державний фонд зайнятості, організацію оплачуваних громадських робіт, про порядок реєстрації безробітних громадян і виплату допомоги у зв'язку з безробіттям).

Самозайнятість як важливий напрям політики держави на РП. Основні напрями самозайнятості: підприємництво, фермерство, творча діяльність, індивідуальна трудова діяльність, професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації незайнятих громадян. Заходи щодо сприяння самозайнятості (підтримка підприємництва і малого бізнесу, пільгове оподаткування, стимулювання професійного навчання тощо).

Організація громадських робіт як засіб запобігання наслідкам прихованого безробіття і елемент програми створення робочих місць. Об'єкти громадських робіт. Організаційне та фінансове забезпечення громадських робіт.

Механізм саморегулювання ринку праці

Механізм регулювання зайнятості та ринку праці. Пріоритети і принципи державної політики зайнятості. Сприяння створенню робочих місць як найбільш ресурсномісткий напрям державної політики зайнятості. Державна політика ринку праці. Механізм удосконалення політики ринку праці. Державні, регіональні програми зайнятості.

Регулювання ринку праці в Україні на основі маркетингової стратегії

Література: 1,2,4,5,6,7,8,9,10, 11, 12, 16, 17, 18.

Тема 6. Безробіття, його форми і причини

Підходи до визначення безробіття як соціального явища. Основні види безробіття: фрикційне, структурне, циклічне. Фактори безробіття. Визначення рівня безробіття. Причини неточного виміру рівня безробіття. Визначення статусу безробітного в Україні. Поняття підходящої роботи. Закон Оукена. Природна норма безробіття. Безробіття та інфляція. Механізм регулювання рівня та структури безробіття.

Напрями державної політики в соціальному захисті безробітних (надання

державної допомоги безробітним, обмеження звільнення з роботи, створення робочих місць, економічні й соціальні заходи). Довготривале безробіття в Україні

Види компенсацій при втраті роботи. Особливості компенсації працівникам, які втратили роботу у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці.

Розміри стипендій у період професійно підготовки та перепідготовки незайнятого населення. Умови виплати допомоги у зв'язку з безробіттям. Розміри допомоги по безробіттю за категоріями безробітних. Відстрочка виплати допомоги у зв'язку з безробіттям. Матеріальна допомога. Добровільне страхування від безробіття.

Література: 1,2,3,4,6,7,8,9,10,16, 17, 18.

Тема 7. Внутрішньофірмовий ринок праці

Зовнішній і внутрішній ринок праці. Внутрішньофірмовий ринок праці (ВФРП): поняття та його елементи. Особливості функціонування внутрішньофірмового ринку праці.

Розвиток трудового капіталу підприємства як стратегічна орієнтація внутрішньофірмового ринку праці. Пристосування внутрішньофірмового ринку праці до змін на підприємстві. Трудова мотивація працівників підприємства. Способи поліпшення вмотивованості праці. Досвід закордонних країн. Теорії мотивації праці на Заході.

Література: 1,2,11,13,14, 15, 16, 17, 18.

Тема 8. Гнучкий ринок праці

Поняття гнучкості та жорсткості РП. Аспекти гнучкості РП: гнучкість витрат на робочу силу, форми зайнятості та режими робочого часу; мобільність робочої сили. Характеристики гнучкого та жорсткого ринків праці.

Заходи до посилення гнучкості ринку праці. Проблеми ринкової економіки, що їх дозволяє вирішити використання гнучких форм зайнятості.

Гнучкі форми зайнятості на РП: зайнятість з нестандартними режимами робочого часу, нестандартними робочими місцями та організацією праці, нестандартними організаційними формами.

Нестандартні режими робочого часу: неповний робочий день та його різновиди, гнучкий робочий рік, стислий робочий тиждень, режими гнучкого робочого часу.

Надомна праця. Тимчасовий найм. Фірми тимчасового найму. Методи посилення гнучкості витрат на робочу силу. Дотримання принципів трудової моралі на японських підприємствах як засіб досягнення гнучкості витрат на робочу силу.

Мобільність робочої сили.

Література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,16, 17, 18.

Тема 9. Незареєстрований ринок праці

Сутність та структура незареєстрованого ринку праці. Методи вимірювання незареєстрованого ринку праці та незареєстрованої зайнятості. Масштаби незареєстрованої трудової діяльності.

Незареєстрований ринок праці в Україні. Роль соціологічних досліджень при вимірюванні незареєстрованої зайнятості. Особливості незареєстрованого ринку праці в Україні.

Література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11, 12, 16, 17, 18..

Тема 10. Інфраструктура ринку праці

Інститути інфраструктури РП, ступінь їх сформованості на ринку праці України. Інститути соціального партнерства. Державна служба зайнятості. Територіальна структура державної служби зайнятості населення (республіканська, обласна, районна, міська).

Основні завдання і функції державної служби зайнятості щодо реалізації політики зайнятості. Територіальні органи управління зайнятістю та ринками праці при виконавчих структурах місцевої адміністрації та їх функції.

Література: 1,2,11, 12, 13,14,15, 16, 17, 18.

Тема 11. Профспілки на ринку праці

Інститути соціального страхування найманих працівників. Інститути пенсійного забезпечення найманих працівників. Загальнодержавні та регіональні структури забезпечення конкурентоспроможності робочої сили.

Сучасне трудове законодавство на ринку праці України. Модель рівня участі працівників у профспілках. Причини скорочення чисельності профспілок у світі.

Функції та структура профспілок в Україні. Участь профспілок у регулюванні трудових відносин, сприянні зайнятості, забезпеченні соціального захисту. Політика профспілок щодо пом'якшення ринкових обмежень. Зміни попиту на працю членів профспілки. Політична модель страйкової діяльності. Альтернативні моделі страйкового руху.

Профспілки і заробітна плата. Вплив профспілок на умови праці. Вплив профспілок на продуктивність та прибуток.

Література: 1,2,3,5,6, 16, 17, 18.

Тема 12. Інформаційно-аналітичне і наукове забезпечення ринку праці

Теоретичні основи аналізу ринку праці. Кількісний та якісний, статичний та динамічний, об'єктивний та суб'єктивний підходи до вивчення явищ та понять на ринку праці.

Інформаційне забезпечення аналізу та прогнозування стану ринку праці України. Основні методи збору неофіційної інформації для дослідження ринку праці. Інформаційне забезпечення ринку праці.

Система статистичних показників ринку праці. Основні статистичні групування на ринку праці. Основні статистичні групування на ринку праці.

Основні джерела інформації для визначення обсягів зайнятості в неформальному секторі. Моніторинг РП.

Література: 1,2,3,6,16, 17, 18.

Тема 13. Активна та пасивна політика держави на ринку праці

Активна політика ринку праці: мета, джерела фінансування, регіони

поширення та основні напрями. Поліпшення процесу працевлаштування незайнятих громадян або таких, що хочуть змінити роботу.

Забезпечення якісної збалансованості між пропозицією робочої сили та попитом на неї. Працевлаштування та його правові форми.

Поширеність допомоги по безробіттю. Джерела фінансування допомоги по безробіттю. Розміри допомоги по безробіттю.

Література: 1,2,3, 6,11, 12, 13,14, 15, 16, 17, 18.

Тема 14. Профспілки та підприємці на ринку праці

Передумови і наслідки економічної діяльності профспілок. Економічна поведінка організацій роботодавців. Моделі переговорного процесу: від конкуренції – до партнерства.

Профспілки та їх роль в житті суспільства. Нова роль профспілок у ринкових умовах. Порядок укладання трудового договору. Суть та зміст колективного договору. Соціальне партнерство на ринку праці.

Література: 1,2,3, 6,13,14,15, 16, 17, 18.

Тема 15. Особливості національного ринку праці

Вплив структурної перебудови народного господарства на формування ринку праці, структуру і форми зайнятості робочої сили, рівень професійної підготовки, рівень соціального захисту найманих працівників, пенсійне забезпечення тощо.

Вплив фінансово-економічної кризи на стан РП в Україні.

Література: 1,2,3, 6,11, 12, 13, 16, 17, 18.

Тема 16. Міжнародний ринок праці.

Світовий ринок праці, його структура та особливості формування, тенденції розвитку. Вхід України у світовий ринок праці. Попит і пропозиція на робочу силу на міжнародному ринку праці. Глобалізація, технологічні зміни і попит на кваліфіковану та некваліфіковану працю. Неповна і вторинна зайнятість у світі. Зайнятість в неформальному секторі економіки.

Фактори і тенденції міжнародної міграції робочої сили. Міграційна політика у країнах світу. Працевлаштування та міграційні орієнтації молоді.

Література: 1,2,3, 6,13, 16, 17, 18.

Тема 17. Ринок праці та ринок освітніх послуг

Ринок освітніх послуг в системі національних ринків. Відповідність та взаємодія ринку освітніх послуг та ринку праці.

Підготовка кваліфікованих кадрів відповідно до потреб економіки країни та регіональних ринків праці. Механізм взаємодії навчальних закладів та підприємств з питань забезпечення підготовки кадрів.

Система професійної орієнтації молоді на професії, в яких є потреби на ринку праці. Відповідальність роботодавців за використання праці випускників, працевлаштованих за направленням.

Література: 1,2,3, 6,13,16, 17, 18.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова О.В. Ринок праці: [навчальний посібник] – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.
2. Зінкевич Н. Тенденції українського ринку праці під впливом світової фінансової кризи // Україна: аспекти праці. – 2010. – №3. – С.10-15.
3. Грішнова О.А. Порівняльна оцінка факторів розвитку ринку праці України в контексті стратегії «Європа 2020» / Грішнова О.А., Ганнич Є.В. // Ринок праці та зайнятість населення. – 2017. – №3. – С. 13-20.
4. Ільч Л.М. Структурні трансформації транзитивного ринку праці України: монографія. – К.: Алерта, 2017.- 608с.
5. Кашуба Я.М. Роль державної служби зайнятості у поверненні внутрішньо переміщених осіб // Ринок праці та зайнятість населення. – 2015. – №1. – с.4-7.
6. Капченко Л.М. Професії майбутнього для України: наук.-практ. розробка / Л.М. Капченко, Н.В. Савченко, Л.Й. Літвінчук, О.В. Грамма. – К. : ІПК ДСЗУ, 2017. – 47 с.
7. Ковбаско О.М. Досвід європейських служб зайнятості у наданні електронних послуг / О.М. Ковбаско // Ринок праці та зайнятість населення. – 2016. – №2. – С. 52–55.
8. Лопатинський Ю.М., Антохов А.А., Антохова О.Ю. Трансформаційні зміни регіонального ринку праці в умовах інтелектуалізації та модернізації економіки: монографія / Ю.М. Лопатинський, А.А. Антохов, О.Ю. Антохова. – Чернівці: Технодрук, 2016. – 228 с.
9. Макаренко О.І. Оцінка рівня тіньової складової ринку праці в Україні // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №1(5)– с. 159-164.
10. Макарова О.В. Реінтеграції внутрішньо переміщених осіб до місцевих ринків праці та запровадження активних програм зайнятості // Ринок праці та зайнятість населення / О.В. Макарова. – 2015. – №1. – с. 7-11.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. – Режим доступу: www.dcz.gov.ua.
13. Про зайнятість населення / Закон України № 5067-VI від 5 липня 2012 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803-12>.
14. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь) / [Е.М. Лібанова, В.П. Горбулін, С.І. Пирожков та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. - К. : НАН України, 2015. - 363 с.
15. Семів Л.К. Особливості «свободи ринку праці» в умовах євроінтеграції. Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей (2018): зб.наук.пр./редколегія; відп.секретар З.Е.Скринник. – Київ, 2018. – с.198-202.
16. Семів Л.К., Лалакулич М.Ю. Функціонування праце ресурсної та міграційної систем України в світлі сучасних ризиків Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики / Зб. наукових праць. Вип.1 (22). - 2017 - Харків, ХННІ ДВНЗ «Університет банківської справи» . – с. 371-377. (*Web of Science*).
17. Системні вади ринку праці України та пріоритети його реформування. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2010. – 47 с.

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ

Тема 1. Мотивація персоналу як складова соціально-трудова відносин

Мотивація персоналу як основна складова менеджменту персоналу. Предмет і основні завдання дисципліни «Мотивація персоналу». Потреби як основна ланка мотивації трудової діяльності. Основні типи класифікації потреб. Соціально-економічні аспекти суспільних потреб. Особисті потреби. Закон зростання потреб. Абсолютні потреби. Дійсні потреби. Платоспроможні потреби. Задоволені потреби. Взаємозв'язок потреб.

Інтереси людини, їх спонукальна дія. Інтереси суспільства, колективу, особи. Співвідношення суспільних, колективних і особистих інтересів. Мотив як внутрішня спонукальна дія людини. Модель мотивації через потреби. Вплив мотиву на поведінку людини. Структура мотиву. Стимул, його спонукальна дія. Стимулювання як один із засобів мотивації трудової діяльності.

Мотивація персоналу. Основні складові мотивації персоналу. «Внутрішня» і «зовнішня» мотивація. Роль винагороди у мотивації персоналу. Внутрішня та зовнішня винагорода. Мотиваційний процес. Основні етапи мотиваційного процесу. Вплив різноманітних факторів-мотиваторів на мотивацію трудової діяльності. Взаємозв'язок між мотивацією і ефективністю трудової діяльності. Мотивація персоналу як одна з провідних складових соціально-трудова відносин.

Література: 3, 6, 16

Тема 2. Змістові теорії мотивації персоналу

Еволюція наукових поглядів на мотивацію персоналу. Наукові погляди на мотивацію трудової діяльності Адама Сміта, М.Вольського, Г.Цехановецького, М.Туган-Барановського. Основні етапи розвитку теоретичних поглядів на мотивацію трудової діяльності: «школа наукового управління»; доктрина «людських відносин» Е.Мейо; 60-70 – ті роки ХХ ст. (змістові і процесуальні теорії мотивації); переосмислення ролі і місця людини в суспільному виробництві, нова «ідеологія» менеджменту.

Змістові теорії мотивації. Теорія ієрархії потреб А.Маслоу, її основні положення та значення для мотивації персоналу. Теорія Альдерфера, її взаємозв'язок з теорією А.Маслоу. Поняття фрустрації. Двофакторна теорія Гецберга: мотиваційні фактори та фактори здоров'я. Практичні аспекти

використання теорії Герцберга. Теорія набутих потреб Мак-Клелланда: основні положення та значення для мотивації персоналу. Співвідношення груп потреб у змістових теоріях мотивації. Особливості, переваги та недоліки змістових теорій мотивації.

Література: 1, 9, 13

Тема 3. Процесуальні теорії мотивації персоналу

Загальна характеристика процесуальних теорій мотивації. Вплив процесуальних теорій мотивації на поведінку людини в процесі трудової діяльності. Теорія очікувань В.Врума, її основні положення і значення. Модель мотивації за В.Врумом. Теорія справедливості С.Адамса. Головна ідея теорії справедливості. Можливі реакції людини на несправедливість. Основні висновки з теорії справедливості. Партисипативне (спільне) управління. Напрямки реалізації партисипативного управління. Комплексна модель Портера-Лоулера. Ключові категорії теорії Л.Портера та Е.Лоулера, їх взаємозв'язок. Значення моделі Портера-Лоулера для теорії та практики мотивації персоналу. Використання теорій мотивації в менеджменті персоналу.

Література: 4, 10, 14, 15

Тема 4. Матеріальна, трудова і статусна мотивація персоналу

Матеріальна мотивація персоналу. Внутрішні механізми мотивації трудової діяльності. Макро- і мікроекономічні чинники, які впливають на рівень матеріальної мотивації. Взаємозв'язок заробітної плати, ефективності виробництва та доходів працівника. Теоретичні аспекти впливу заробітної плати на мотивацію трудової діяльності. Диференціація доходів населення, її вплив на рівень трудової активності. Основні методики та показники кількісної оцінки диференціації доходів населення. Крива Лоренца. Економічна роль держави в умовах ринкових відносин. Стан матеріальної мотивації праці в Україні в сучасних умовах.

Трудова і статусна мотивація персоналу. Роль нематеріальних мотивів і стимулів для мотивації трудової діяльності. Статусна мотивація як внутрішня рушійна сила поведінки людини. Зміни в системі мотивації персоналу. Самореалізація і саморозвиток. Мотиваційний моніторинг, його основна мета, принципи та вплив на поведінку персоналу.

Література: 7,11, 18

Тема 5. Заробітна плата, її місце в мотиваційному механізмі

Заробітна плата як складна економічна категорія. Чинники диференціації

заробітної плати. Функції заробітної плати. Основні складові організації заробітної плати їх зв'язок з мотивацією трудової діяльності. Тарифна система як провідна складова оплати праці. Загальні основи традиційного формування тарифних умов оплати праці. Удосконалення тарифних умов оплати праці робітників. Гнучкий тариф. Безтарифна система оплати праці. Нормування праці та його роль у мотивації трудової діяльності. Механізми удосконалення нормування праці. Закон України «Про оплату праці», його значення в організації матеріального стимулювання персоналу. Державне регулювання заробітної плати. Соціальне партнерство як провідна складова договірного регулювання заробітної плати. Колективний договір, його мотиваційний механізм. Стратегія удосконалення оплати праці.

Література: 5, 9, 12, 17

Тема 6. Мотивуюча роль систем оплати праці. Організація преміювання персоналу

Системи заробітної плати їх сучасне розуміння, класифікація та роль у посиленні мотивації трудової діяльності. Почасова та відрядна системи оплати праці, їх різновиди та чинники ефективного застосування. Оптимізація структури заробітної плати. Преміювання персоналу. Показники та умови преміювання. Вимоги до побудови преміального положення. Організація преміювання робітників за основні результати діяльності. Диференціація розмірів премій робітникам за виконання виробничих програм. Організація преміювання керівників, професіоналів і фахівців за основні результати діяльності. Умови і показники преміювання персоналу провідних технічних і економічних відділів підприємства. Основні показники преміювання керівників підприємств у сучасних умовах ринкових відносин. Організація преміювання персоналу за зниження трудомісткості та роботу за прогресивними нормами. Одноразові премії та винагороди: призначення, структура, особливості застосування за сучасних умов.

Особливості оплати і мотивації праці на підприємствах різної форми власності. Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу.

Література: 8, 10, 14, 18

Тема 9. Методи нематеріальної мотивації трудової діяльності

Основні чинники, які зумовлюють підвищення ролі нематеріальної мотивації трудової діяльності. Гуманізація праці як провідна складова нематеріальної мотивації. Участь працівників в управлінні організацією як метод мотивації. Зарубіжний досвід розвитку виробничої демократії. Виробнича демократія на підприємствах України: стан, проблеми розвитку.

Планування трудової кар'єри як чинник мотивації. Основні види кар'єри. Напрямки реалізації внутрішньофірмової кар'єри. Моделі ділової кар'єри. Регулювання робочого часу та заохочення наданням вільного часу. Гнучкість робочого часу та його мотиваційна роль.

Інформованість колективу як чинник мотивації. Довідник співробітника. Внутрішньофірмові публікації. Співвідношення та взаємозв'язок матеріальних і нематеріальних мотивів.

Література: 4, 10, 12

Тема 10. Оцінка персоналу та її мотивуюча роль

Оцінка персоналу: сутність, види, функції, принципи. Місце оцінки персоналу в загальній системі управління персоналом. Основні складові оцінки персоналу. Поведінка керівників у процесі оцінювання персоналу. Комплексна оцінка персоналу на основі застосування системи балів. Специфічні складові оцінки робітників. Особливості комплексної оцінки керівників і спеціалістів: оцінка ділових якостей; оцінка складності функцій; оцінка результатів праці. Оцінка персоналу за досягнення поставлених цілей. Основні етапи оцінки за цілями. Соціально-психологічна оцінка керівників і спеціалістів.

Література: 11, 13, 15

Тема 11. Методи оцінювання персоналу

Атестація як метод оцінювання персоналу. Основні функції атестації персоналу. Процедура проведення атестації персоналу: підготовка до проведення атестації, проведення атестації, прийняття рішення за результатами атестації.

Універсальна автоматизована система контролю виконання робіт як метод оцінювання управлінського персоналу. Визначення рівня організації виробництва, праці і управління як метод оцінювання управлінського персоналу. Особливості зарубіжного досвіду оцінки персоналу. Вітчизняний досвід оцінки персоналу: здобутки та недоліки

Література: 9, 10, 15

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленська Ю.В, Ходаківський Є.І. Економіка та менеджмент праці: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2005.
2. Євтушевський В.А. Стратегія корпоративного управління: Монографія. – К.: Знання, 2007.
3. Волгина О.Н. Мотивация труда персонала финансово-кредитных

- організацій / Под ред. д.э.н., проф. Ю.Г.Одегова/ - М.: Из-во «Экзамен», 2002.
4. Воронкова В.Г. Кадровий менеджмент: Навч. посібник. – К.: ВД „Професіонал”, 2004.
 5. Дмитренко Г.А., Шарапатова Е.А., Максименко Т.М. Мотивація и оцінка персоналу: Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2002.
 6. Завіновська Г.Т. Економіка праці: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2007.
 7. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2000.
 8. Канюк С.С. Психологія мотивації: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2002.
 9. Колот А.М. Мотивація персоналу: Підручник. – К.: КНЕУ, 2006.
 10. Колот А.М. Мотивація персоналу : підручник / А.М. Колот, С.О. Цимбалюк. — К. : КНЕУ, 2011. — 397с.
 11. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2003.
 12. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2006.
 13. Маслоу А. Мотивация и личность. – М., 1998.
 14. Мотиваційні основи ефективної праці в умовах ринкової трансформації економіки: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т економіки, 1996.
 15. Недашківській М.М., Євтушенко Г.І., Гацька Л.П. Менеджмент персоналу: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – Ірпінь.: Академія ДПС України, 2002.
 16. Організаційна поведінка: Навч.-метод. Посібник для самост.вивч. дисц. / Л.М.Савчук, Н.Ю.Бутенко, А.М.Власова та ін./ - К.: КНЕУ, 2001.
 17. Петюх В.М. Управління персоналом: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000.
 18. Психология работы с персоналом в трудах отечественных специалистов: Хрестоматия / Сост. и общая редакция Л.В.Винокурова /. – С-Пб.: Питер,2001.
 19. Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект / редкол. ; за наук. ред. А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів, З. Е. Скринник. — Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. — 287 с.

АУДИТ ПЕРСОНАЛУ

Тема 1. Сутність та предмет аудиту

Передумови виникнення аудиту, історичні аспекти формування аудиторської діяльності в Україні та світі. Сутність аудиту, об'єкти та суб'єкти аудиту, користувачі аудиторських висновків, відмінність аудиту від ревізії. Методи аудиту. Методичні прийоми проведення аудиту: фактична перевірка, документальна перевірка, підтвердження, спостереження, обстеження, опитування, перевірка механічної точності, аналітичні тести, сканування, спеціальна перевірка, зустрічна перевірка. Методичні прийоми організації аудиту: суцільний метод, аналітичний метод, комбінований метод. Сутність міжнародних стандартів аудиту. Напрями аудиторської діяльності. Фінансовий аудит. Державний аудит. Управлінський аудит.

Література: 1, 4, 6.

Тема 2. Управлінський аудит

Історичні аспекти формування управлінського аудиту в Україні та світі. Цілі і завдання управлінського аудиту. Процес управлінського аудиту. Відмінність управлінського аудиту від фінансового аудиту. Рейтингові системи оцінювання фінансової діяльності. Етапи управлінського аудиту: етап постановки проблеми, етап збору даних, етап оцінки та аналізу аудиту, етап формування висновків та рекомендацій. Інструменти збору інформації при проведенні управлінського аудиту (спостереження, спеціальні записи, спеціальні звіти, бесіда (інтерв'ю), анкетування, зустрічі для збору даних, огляд відносин службовців, оцінки службовців, аудиторський експеримент). Застосування SWOT – аналізу в управлінському аудиті (матриця можливостей, матриця загроз, SWOT-матриця).

Література: 3, 6, 9, 10.

Тема 3. Теоретичні основи аудиту персоналу

Історичні аспекти формування управлінського аудиту в Україні та світі. Підходи до визначення аудиту персоналу, мета аудиту персоналу, завдання аудиту персоналу, об'єкти та суб'єкти аудиту персоналу. Напрями аудиту персоналу, класифікація типів аудиту персоналу, види аудиту персоналу. Переваги зовнішнього аудиту у порівнянні з внутрішнім, Недоліки зовнішнього аудиту у порівнянні з внутрішнім. Інструментарій проведення аудиту персоналу. Інтерв'ю, вихідне інтерв'ю, інтерв'ю при звільненні працівника. Анкетні опитування і огляди, оцінка лояльності персоналу. Аналіз звітів. Аналіз зовнішньої інформації. Етапи проведення аудиту персоналу. Характеристика етапу постановки проблеми, етапу збору даних, етапу оцінки та аналізу аудиту, етапу формування висновків та рекомендацій.

Література: 2, 4, 6, 7.

Тема 4. Аудит дотримання трудового законодавства

Аудит дотримання трудового законодавства. Мета, завдання та нормативна база аудиту дотримання трудового законодавства. Нормативна база аудиту дотримання трудового законодавства. Внутрішні нормативні документи аудиту дотримання трудового законодавства. Типові форми кадрової документації. Формування програми аудиту дотримання трудового законодавства. Основні напрями діяльності Державної інспекції України з питань праці (у т.ч. територіальної державної інспекції праці у Львівській області). Аналіз діяльності Державної інспекції України з питань праці.

Сутність, завдання та зміст аудиту найму персоналу. Чинники, що враховуються при аудиті найму персоналу. Показники раціональності підбору кадрів. Вартість найму персоналу. Витрати на адаптацію персоналу. Перевірка дотримання законодавства та місії підприємства щодо найму персоналу. Програма проведення аудиту найму персоналу.

Сутність, завдання та зміст аудиту звільнень персоналу. Динаміка руху персоналу в організації. Мета аудиту звільнень персоналу. Рівень стійкості колективу. Оцінка плинності персоналу. Причини звільнень персоналу. Програма проведення аудиту звільнень персоналу.

Література: 2, 4, 6, 7.

Тема 5. Аудит робочих місць

Основні засади функціонування системи управління охороною праці. Основні елементи системи управління охороною праці в організації (політика, організація, планування і реалізація, оцінка, удосконалення). Аудит умов праці, безпеки та здоров'я. Мета аудиту умов праці. Причини виникнення нещасних випадків. Типові запитання аудитора для здійснення оцінки виконання програм безпеки і здоров'я. Аудит робочих місць. Опис робочого місця. Етапи оцінки придатності робочого місця до користування. Опитувальний лист для працівників в контексті оцінки робочого місця. Програма проведення аудиту робочих місць.

Література: 2, 7, 9.

Тема 6: Аудит роботи служб управління персоналом

Напрями діяльності служб управління персоналом. Участь служби персоналу у створенні організацією вартостей. Ланцюжок створення вартості організацією. Основні завдання служби управління персоналом в організації. Критерії аудиту роботи служб управління персоналом. Метою аудиту роботи служб управління персоналом. Критерії аудиту роботи служб управління персоналом (суб'єктивні критерії, об'єктивні критерії). Критерії аудиту персоналу за змістом (економічної ефективності, задоволеності персоналу, непрямі показники ефективності роботи службовців). Приклад розроблення системи ключових показників ефективності. Оцінка якості роботи служб управління персоналом. Процедура оцінки ефективності управління персоналом. Основні напрями аналізу якості управління персоналом організації. Програма проведення аудиту роботи служби управління персоналом.

Література: 2, 6, 7, 10.

Тема 7. Аудит лояльності персоналу

Підходи до визначення лояльності персоналу. Види лояльності персоналу. Лояльність як властивість особистості. Ситуативна лояльність. Обов'язкові атрибути лояльності. Рівні лояльності персоналу. Рівні лояльності персоналу за К. В. Харским. Психологічний підхід до визначення рівня лояльності персоналу.

Формування лояльності персоналу. Інструменти внутрішнього маркетингу персоналу для забезпечення його лояльності. Лояльність персоналу як умова професійної мотивації. Розвиток і підвищення лояльності персоналу.

Оцінка лояльності персоналу. Визначення потенційної лояльності працівників (індекс дожиття). Індекс OCQ (Organizational Commitment Questionnaire) для оцінки лояльності персоналу. Оцінка лояльності за допомогою анкети.

Література: 2, 8.

Тема 8. Аудит розвитку персоналу

Основні засади аудиту розвитку персоналу. Напрями професійного розвитку персоналу. Класифікація навчальної функції організації. Мета аудиту

розвитку персоналу. Важливість проведення аудиту розвитку персоналу для організації. Показники оцінки розвитку персоналу. Показники, що використовуються для оцінки параметрів розвитку та навчання. Економічні показники навчання персоналу. Визначення необхідності у навчанні персоналу. Визначення необхідності у навчанні працівника. Оцінка ефективності управління кар'єрою. Оцінка ступеню поінформованості співробітників про вакантні місця, оцінка системи заміщення вакантних посад із кадрового резерву організації, оцінка взаємовідносин між працівниками та їхніми керівниками про цілі кар'єрного розвитку, оцінка роботи з кадровим резервом. Програма проведення аудиту розвитку персоналу.

Література: 2, 7.

Тема 9: Аудит винагород

Основні засади здійснення аудиту винагород. Мета аудиту винагород. Місія аудиту винагород. Аудит відповідності винагород. Політика винагород (принципи підвищення зарплати, підвищення і пониження по службі, політика оплати понаднормових, політика оплати під час випробувального терміну, політика оплати відпускних). Оцінка надійності та достовірності внутрішнього контролю за виплатами. Аудит ефективності винагород. Місії аудиту ефективності винагород (аудит кваліфікації та класифікацій, аудит індивідуалізації винагород; аудит соціальних виплат, аудит участі в доходах, аудит винагороди співробітників відділів продажів). Стратегічний аудит винагород. Аудит заробітної плати. Мотиваційний аудит.

Література: 1, 2, 6, 7.

Тема 10. Узагальнення результатів аудиту

Поняття аудиторського звіту й аудиторського висновку. Види підсумкової аудиторської звітності (Експертний акт, аудиторський звіт, аудиторський висновок). Орієнтовна структура аудиторського звіту. Обов'язкові реквізити аудиторського звіту. Структура аудиторського висновку. Види аудиторських висновків за типом: безумовно-позитивний, модифікований (безумовно-позитивний, умовно-позитивний, негативний, відмова від висловлення думки). Види аудиторських висновків за впливом викривлень у звітах: відсутній, обмежений, суттєвий.

Література: 1, 2, 5, 6, 7.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аудит: підручник / за загальною редакцією д.е.н., професора Петрик О.А. – К: КНЕУ. – 2015. – 504 с.
2. Аудит и контроллинг персонала: Учеб. пособие / Ю.Г. Одегов, Т.В. Никонова. – М.; Альфа-прес. – 2013. – 672 с.
3. Артюх О.В. Концептуальні напрямки аудиту управлінської діяльності // О.В. Артюх. – Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – випуск 3 (46), ч.2. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

file:///C:/Users/VIP/Downloads/Vsed_2012_3(2)__3.pdf.

4. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.1993 № 3125-ХП зі змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

5. Закон України "Про екологічний аудит" від 24.06.2004 № 1862-IV зі змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>.

6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. – К: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України. – 2015. – ч. 1, 2,3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf.

7. Облік, аналіз і аудит персоналу: навчальний посібник / Г.В. Назарова, С.В. Мішина, В.І. Отенко та ін. – Х.: ХНЕУ, 2011. – 260 с.

8. Рак Н.Є. Оцінка лояльності персоналу як важливий аспект управління персоналом в умовах євроінтеграції / Н.Є. Рак // Вісник Університету банківської справи. – 2015. – № 1 (22). – С. 151-158.

9. Социальный аудит: учебное пособие / А.А. Шурус, Ю.Н. Попов. – М: Академический портал. – 2008. – 620 с.

10. Управленческий аудит: персонал / Т.В. Никонова, С.А. Сухарев; Ред. Ю.Г. Одегов.- М: Экзамен, 2002. – 224 с.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Тема 1. Персонал організації як об'єкт управління

Поняття організації. Організація — головний соціальний інститут суспільства та суб'єкт соціально-економічних відносин. Персонал організації та його структура. Людські ресурси, персонал. Політика управління персоналом організації — основа стратегії її розвитку. Завдання управління персоналом. Суб'єкти і об'єкти системи управління персоналом. Методи управління персоналом. Механізм управління персоналом в умовах економіки знань. Нормативно-правова база управління персоналом. Науково-методичне, інформаційне, матеріально-технічне та фінансово-економічне забезпечення управління персоналом.

Література: 8, 10, 12, 9, 14, 15, 17, 18.

Тема 2. Ресурсне забезпечення управління персоналом

Суть та структурні елементи ресурсного забезпечення менеджменту персоналу. Центри зайнятості: особливості організації роботи та взаємодія з кадровими службами підприємств. Управління людськими ресурсами. Інформаційні банки даних на підприємстві. Рекрутинг. Сучасні форми забезпечення людськими ресурсами, фінансово-кредитних установ. Діяльність консалтингових кадрових центрів.

Література: 2, 3, 7, 9, 14, 15, 17, 18.

Тема 3. Соціально-психологічні аспекти управління персоналом

Людина в системі соціальних взаємовідносин. Соціальні взаємодії. Конфлікти та управління ними. Соціальний розвиток у виробничих колективах. Соціальні пільги. Психологія мотивації праці. Роль примирення у вирішенні трудових конфліктів. Трудова дисципліна та особливості її реалізації. Дисципліна праці та особливості її формування в фінансово-кредитних установах. Соціально-трудова конфлікти.

Література: 9, 14, 15, 17, 18.

Тема 4. Служба персоналу і кадрове діловодство

Кадрова служба: правові та економічні аспекти функціонування. Функції кадрової служби. Процедури найму та звільнення працівників. Роль кадрової служби в управлінні персоналом. Кадрова служба та кадрова політика. Кадрове діловодство: завдання, зміст роботи, використання ІКТ. Кадрова безпека підприємства.

Література: 1, 2, 9, 10, 14, 15, 17, 18.

Тема 5. Планування та формування персоналу

Планування персоналу в системі управління роботою з персоналом в організації. Методи визначення потреби в кадрах. Суть та принципи маркетингу персоналу. Напрямки персонал-маркетингу. Особливості співробітництва кадрової служби банку з іншими державними структурами. Організація планування вертикальної та горизонтальної мобільності персоналу. Оптимізація чисельності персоналу. Вплив НТП на динаміку чисельності персоналу.

Література: 8, 9, 10, 12, 14, 15, 17, 18.

Тема 6. Розвиток персоналу

Об'єктивна необхідність постійного розвитку персоналу. Мета, завдання та соціально-економічне значення розвитку персоналу. Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів. Первинна професійна підготовка кадрів. Післядипломне навчання керівників та спеціалістів. Система неперервної освіти в умовах економіки знань.

Література: 7, 8, 9, 14, 15, 17, 18.

Тема 7. Управління процесами руху персоналу

Мобільність персоналу: суть, форми, особливості в сучасних умовах. Організація професійно-кваліфікаційного просування виробничого персоналу. Формування резерву керівників. Особливості руху персоналу в умовах глобалізації.

Планування кар'єри і самоменеджмент. Етапи кар'єри та пріоритетні потреби людини на кожному з них. Зарубіжний досвід ієрархії рангів і просування персоналу. Формування резерву на заміщення вакантних посад. Типи резерву. Принципи формування та джерела кадрового резерву. Етапи та форми роботи з резервом. Службово-професійне просування персоналу.

Вивільнення персоналу. Види звільнень. Система заходів по вивільненню персоналу та особливості її реалізації в банках. Система неперервної освіти та особливості її функціонування в умовах економіки знань. Рух персоналу.

Горизонтальні та вертикальні переміщення персоналу в організації. Показники плинності та стабільності кадрового складу, методи їх вимірювання. контроль якості персоналу.

Література: 1, 2, 3, 8, 9, 14, 17, 18.

Тема 8. Створення сприятливих умов праці

Умови праці: суть, класифікація. Норми важкості праці. Оптимізація умов праці в процесі реалізації здобутків НТП. Техніко-технологічні передумови створення безпечних умов праці. Охорона праці. Колективні договори як регламентація послідовного покращення умов праці. Вдосконалення умов праці – важлива передумова ефективного використання персоналу.

Література: 3, 7, 9, 14, 16, 17, 18.

Тема 9. Оцінювання персоналу

Оцінка персоналу в системі управління людськими ресурсами. Суть, види, функції та принципи оцінки персоналу. Методи та процедура оцінки персоналу. Система бальної оцінки персоналу. Оцінка ділових якостей керівників, спеціалістів. Оцінка результатів праці керівників і спеціалістів. Комплексна оцінка персоналу за досягнення кінцевих цілей діяльності організації. Соціально-психологічна оцінка керівників і спеціалістів. Атестація керівників і спеціалістів. Використання результатів оцінки персоналу в реалізації планів кар'єри. Посилення мотивації праці як результат оцінки персоналу. Матеріальна, трудова та статусна мотивація. Соціальна мотивація праці.

Література: 9, 11, 14, 15, 17, 18.

Тема 10. Мотивація та стимулювання персоналу

Мотиваційні теорії як передумова створення системи мотивації праці. Преміальні доплати як мотиватор праці. Матеріальне і моральне стимулювання. Соціальні пільги в системі мотивації праці. Заробітна плата: суть та роль в мотивації праці. Диференціація заробітної плати. Об'єктивна оцінка праці в системі її мотивації. Стимулювання праці працею. Особливості мотивації праці молодих спеціалістів. Мотивація праці в системі корпоративної соціальної відповідальності.

Література: 9, 11, 13, 15.

Тема 11. Соціальне партнерство в організації

Організація як система соціальних партнерів “роботодавець - наймані працівники”. Інтереси роботодавця і працівників: спільність і розбіжність, ймовірність виникнення та їх локалізація. Сучасні механізми запобігання трудовим конфліктам.

Трипартизм. Роль профспілкової організації в забезпеченні представництва інтересів найманих працівників. Держава як учасник системи соціального партнерства. Особливості соціального партнерства в банках.

Колективний договір як головний інструмент зміцнення соціального партнерства. Закон України “Про колективні договори та угоди”. Колективні переговори, порядок укладення та реєстрації договору. Строк чинності колективного договору та контроль за його виконанням. Колективна система

найму працівників та особливості оплати їх праці. Особливості реалізації контрактної системи найму працівників в банках. Правові особливості контрактної системи найму на роботу.

Література: 9, 12, 14, 15.

Тема 12. Ефективність управління персоналом

Теоретико-методологічні засади аналізу ефективності в економіці та в управлінні. Економічні та соціальні аспекти ефективності роботи з персоналом. Ділова ефективність: суть, особливості та відмінність від економічної. Показники ефективності управління персоналом. Система економічних показників ефективності управління персоналом. Показники соціальної ефективності управління персоналом. Особливості оцінки роботи працівника установ НБУ.

Технологія аналізу та оцінки ефективності управління персоналом: комерційна ефективність, показники бюджетної ефективності, показники народногосподарської економічної ефективності. Розрахунок та аналіз витрат пов'язаних з вдосконаленням системи управління персоналом.

Література: 2, 8, 9, 10, 14, 15.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про зайнятість населення». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243.
2. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р. / Закони про працю. – К., 1997. – С. 173–180.
3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору” від 27 квітня 1994 р. № 170 / Закони про працю. – К., 1997. – с. 149–153.
4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про трудові книжки працівників” від 19 березня 1994 р. № 301 / Закони про працю. – К., 1997. – с. 159–160.
5. Богиня Д, Семикіна О.С. Ментальний чинник в сфері праці. – К.: Норд, 2003. – 312 с.
6. Виноградський М.Д., Беляєва С.В., Виноградська А.М., Шкапова О.М. Управління персоналом: Навч. Посіб. – К.: ЦНЛ, 2006. – 504 с.
7. Калинець К.С. Значення та особливості розвитку медіації в Україні / К.С. Калинець // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» : Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 12 (45). – Ч. 3. – Редкол. : відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. Луцьк, 2015. – С. 125-135.
8. Калинець К. С. Наставництво як стратегія виховання талантів. TheInternationalScientificandPracticalCongressofEconomistsandLawyers “The genesis ofgenius”, professionals scientific publication, - ed.dep.: Geneva (Switzerland), Minsk (Republic of Belarus), Odessa (Ukraine), St. Petersburg (Russian Federation), 2014.- Vol-1, 151-155 p.
9. Калинець К. Прикладні аспекти розвитку системи управління персоналом. // Актуальні проблеми управління людськими ресурсами та

економіки праці: Збірник тез IV Міжвузівської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 22-23 квітня 2015 р. / Відп. за вип. Л.К.Семів. – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2015 – С. 245-249.

10. Калинець К. С. Стратегії менеджменту персоналу в сучасних умовах розвитку організації / К. С. Калинець // Фінансовий простір. – 2015. – № 2. – С. 328-332.

11. Менеджмент персоналу: Навчальний посібник / [Ізюмцева Н.В., Кравченко І.С., Маренич А.І., Семів Л.К., Семів Р.А.]– Київ: УБС НБУ, 2011. – 286 с.

12. Наука управляти: з історії менеджменту. Хрестоматія/ Упоряд. І. О. Слепов. – К.: ЦНЛ, 2004 – 470с.

13. Никифорова В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Одеса: Атлант, 2013 р. – 275 с.

14. Результати науково-дослідної теми „Удосконалення управління людськими ресурсами в структурних підрозділах НБУ в умовах економіки знань” (виконувалась на замовлення УБС НБУ, завершена у 2009 р.).

15. Семів Л.К. Регіональна політика людський вимір: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004 – 392с.

16. Тарнавська Н. П.,Пушкар Р. М. Менеджмент теорія і практика.– Тернопіль: Вид-во ТАНГ, 2005 – 492с.

17. Управління персоналом в умовах економіки знань. Монографія. Університет банківської справи НБУ. Редкол.: відпов. редактор Л.К.Семів. – К.: УБС НБУ, 2011. – 480 с.

18. Управління персоналом: підручник / [В.М. Данюк. А.М. Колот, Г.С. Суков та ін.]; за заг. та наук. ред. к.е.н., проф. В.М. Данюка. – К.: КНЕУ; Краматорськ: НКМЗ, 2013. – 666с.

19. Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект / редкол. ; за наук. ред. А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів, З. Е. Скринник. — Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. — 287 с.